

KOMINTERN OG DAN- NELSEN AV DE SKANDI- NAVISKE KOMMU- NIST- PARTIER

Af Trine S. Jansen

KOMINTERN spilte en avgjørende rolle under dannelsen av de skandinaviske kommunistpartier. Artikkelen viser hvorledes KOMINTERN styrede processen med Moskva-teserne og den demokratiske centralisme som ideologiske styringsredskaber.

Komintern¹ spilte en avgjørende rolle ved dannelsen av kommunistpartier i alle de tre skandinaviske land og i utviklingen som disse partiene gjennomgikk i perioden 1919-24. Måten Komintern opptrådte på overfor de enkelte partiene hadde mange likhetstrekk og maktmidlene som Komintern benyttet var de samme. Likhetstrekkene var en konsekvens av at de skandinaviske partiene var underlagt de samme vedtak og den samme sentraliserte beslutningsstruktur innen Komintern. Begrepet makt står derfor sentralt i denne analysen.²

Jeg vil i det følgende beskjeftige meg med dannelsen og den tidlige utvikling av de skandinaviske kommunistpartier og deres respektive forhold til Komintern. Det enkelte partis tidlige historie vil bli gjennomgått i korte trekk samt Kominterns tidligste organisasjonsform. Til slutt vil jeg se på enkelte likhetstrekk mellom partiene samt peke på forhold hvor partiene både agerte og ble behandlet forskjellig.

Komintern vedtok tidlig en sentralistisk organisasjonsoppbygning og strenge opptakelsesbetingelser, også kalt Moskva-tesene, som Internasjonalen etterhvert satte store ressurser inn på å få medlemspartiene til å etterleve. Etter dette fulgte en gradvis prosess hvor spesielt de 21 opptakelsesbetingelser dannet grunnlag for at Kominterns organer fikk stadig større makt over kommunistpartiene også i Skandinavia.

En konsekvens av dette var at Komintern fikk monopol på å ivareta partienes eksterne relasjoner og regulere samhandlingen mellom dem. Kominterns sentrale organer tiltok seg også stor innflytelse over indre forhold i partiene og vedtok stadig resolusjoner om politikk og strategi som la sterke føringer for partienes virkemåte. I tillegg ble partiene utsatt for intens overvåkning av hvordan de gjennomførte Internasjonalens vedtak. Når det ble funnet nødvendig, intervenerte Komintern.

Moskva-tese nummer 16 lyder:

“Alle beslutninger fattet av Den kommunistiske

internasjonales kongresser samt eksekutivkomiteen, er bindende for alle partier som er tilsluttet den kommunistiske internasjonale. Den kommunistiske internasjonale, som arbeider under skjærpede borgerkrigsforhold, må oppbygges langt mere sentralistisk enn hva tilfellet var med den andre internasjonale.³ På samme tid må den kommunistiske internasjonale ta hensyn til de forskjelligartede forhold under hvilke de enkelte partier må kjempe og kun fatte generelle beslutninger hvor dette er mulig.”⁴

Denne tesen gav altså medlemspartiene garanti for autonomi i innenrikspolitiske spørsmål samt rett til å implementere Kominterns vedtak under hensyn til nasjonale forhold. Tesen fikk imidlertid liten praktisk betydning, selv om Det norske arbeiderparti (DNA) og Sveriges kommunistiske parti (SKP) flere ganger forsøkte å påkalle seg dens beskyttelse.

Komintern brøt i flere tilfeller medlemspartienes vedtekter og andre interne vedtak. Dette skjedde blant annet da Komintern intervenerte i forbindelse med “kuppet” i Danmark i 1922.

Danmarks kommunistiske parti (DKP)

9. november 1919 var representanter fra Socialistisk Arbejderparti og Socialdemokratisk Ungdomsforbund samlet på en konferanse for å drøfte muligheten for å “*rejse et venstresocialistisk parti på 3. internasjonales grund.*”⁵ Deltagerne ble enige om å danne Danmarks venstresocialistiske parti (DVSP) og søke medlemskap i Komintern. Det nye partiet tilsluttet seg Moskva-tesene, på en ekstraordinær kongress i november 1920. Som følge av tesenes innhold endret partiet navn til Danmarks kommunistiske parti (DKP), seksjon av Kommunistisk Internasjonale.

Den 25. mars 1921 besluttet representanter fra DKP og den syndikalistisk inspirerte Fagoppositionens Sammenslutning (FS) å danne en føderasjon mellom de to partier. Organisasjonene kunne imidlertid bestå hver for seg, mens FS skulle ta seg av den faglige kamp skulle DKP stå for den politiske. Avisene ble

slått sammen til *Arbejderbladet*. På denne måte kunne også FS få del i de økonomiske midler som tilfløt DKP som seksjon av Komintern. Avtalen fikk tilslutning gjennom en uravstemning og videre støtte fra Kominterns eksekutivkomite (EKKI)⁶ som så den som en overgang til en egentlig partidannelse. Føderasjonen fikk imidlertid problemer. Enigheten innad manglet og de to organisasjonene levde hver sine liv med egne møter og aktiviteter. Det fikk blant annet Marie Nielsen⁷ fra FS til å oppfordre EKKI til å gripe inn med pålegg om at organisasjonene skulle samarbeide. *Arbejderbladet* gikk samtidig med underskudd og da EKKI varslet økonomiske innskrenkninger reiste en delegasjon til Moskva for å be om mer penger. Svaret ble nei. Istedet fikk delegasjonen med seg et brev fra EKKI ved Otto W. Kuusinen⁸ som anbefalte dannelsen av et enhetsparti. Forhandlinger om dette brøt imidlertid snart sammen.

På nyåret 1922 spisset situasjonen på det faglige område seg til. Arbeidsgiverforeningen sendte ut lock-out-varsel med krav om lønnsreduksjoner. Føderasjonens arbeidsutvalg utarbeidet en resolusjon til offentliggjørelse 26. januar. Samtidig handlet FS på egen hånd og utsendte en resolusjon 24. januar. Sigvald Hellberg⁹ fra DKP raste og anklaget FS for å gå enegang på et område som han mente det var opplagt å samarbeide om. Ledelsen av føderasjonens avdeling i København møttes om denne sak 30. januar. Peter Thomsen fra FS fremholdt at bla. personlige motsetninger hadde vært en bremsekloss for enhetsbestrebelsene, og han fryktet en sprengning. Det ble besluttet å innkalle til et møte allerede neste dag med det mål å danne en enhetsorganisasjon utenom ledelsen og dermed avsette denne.

På møtet ble det, etter en lang debatt, der både Thøger Thøgersen¹⁰ fra FS og Sigvald Hellberg fra DKP argumenterte mot planene, med stort flertall vedtatt å avsette den nåværende føderasjonsledelsen. Det het seg at medlemmene ikke lenger ville akseptere å stå adskilt i to organisasjoner på grunn av at lederne mislikte hverandre. Derfor ble det vedtatt

Den danske kommunist Ernst Christiansen taler i radioen i anledning af valget 1924.(ABA)

å opprette “en revolutionær enheds-organisation under navn af Danmarks Kommunistiske Parti”.¹¹ En midlertidig ledelse konstituerte seg den 1. februar med Peter Thomsen som formann og Aksel Larsen¹² som kasserer. De skrev et brev til den tidligere føderasjonsledelse i DKP og FS og meddelte disse at de nå var avsatt. Videre ble det innkalt til kongress i København den 12.-13. februar for å velge en ordinær ledelse for den nye enhetsorganisasjon. Søsterpartiene i Norge og Sverige, Det norske arbeiderparti og Sveriges kommunistiske parti ble samtidig invitert,

men “kuppmakerne” var usikre på reaksjonen internasjonalt.

DKP-ledelsen tok imidlertid kampen opp og sendte et rundskriv til lokalavdelingene hvori splittelsesmakerne ble fordømt og ekskludert. Videre innkalte DKP til en alternativ kongress i Odense samme dag som kuppmakerne skulle møtes i København. Ved kuppet hadde DKP mistet sitt kontor og hele sitt arkiv. To dager før de berammede kongresser, ankom representanter fra de skandinaviske søsterpartier til København. Disse forsøkte å få partene til å holde en felles kongress, men

uten å lykkes. 12. februar startet derfor de to kongresser med 30-40 deltagere hver og begge hevdet å tale på vegne av den samlede revolusjonære bevegelse i Danmark. I København sa man at kuppet var en rettferdig aksjon mot en udugelig ledelse. I Odense så man kuppet som en ulovlig, syndikalistisk aksjon. På kongressen i København ble det vedtatt å opprette *Enhedspartiet – Danmarks Kommunistiske Parti* og tilslutte seg Komintern. Det betydde at det nå var to partier som begge gjorde krav på å være den rettmessige danske seksjon av Kommunistisk Internasjonale.

Ifølge Kominterns vedtak skulle verdensorganisasjonen imidlertid kun ha én seksjon i hvert land. Komintern tok derfor straks initiativ til å samle de to fraksjoner. EKKI henvedte seg til Marie Nielsen for å få en redegjørelse om situasjonen. Hun hadde tidligere vært medlem av FS, men i denne sak støttet hun DKP. Også de norske og svenske representanter på kongressene i Danmark sendte rapporter til EKKI. I en erklæring av 12. februar fordømte de København-kongressen (Enhedspartiet) og støttet Odense-kongressen (DKP). Under kuppet var deler av føderasjonsledelsen i Moskva i anledning EKKIs første utvidede plenumsmøte. Dette gjaldt blant andre Ernst Christiansen¹³ og Åge Jørgensen fra DKP samt Niels Johnsen¹⁴ fra FS. Informasjon om kuppet kom til deres kunnskap pr. telegram den 9. februar i Moskva.

Jørgensen og Christiansen utarbeidet en felleserklæring hvor de anbefalte EKKI å fordømme kuppet. Christiansen forlot Moskva 10. februar, men Jørgensen ble tilbake og skiftet deretter standpunkt; han ble nå tilhenger av kuppet, noe han slo fast i en ny redegjørelse til EKKI den 21. februar.

På initiativ fra Kominterns skandinaviske komité¹⁵ ble de skandinaviske kommunistpartier innkalt til konferanse i Stockholm den 1.-2. april 1922 for å diskutere partiforholdene i Danmark. Av de stridende parter ble kun DKP invitert. Dette var en markering av at man i Sverige oppfattet DKP som den eneste, legitime Komintern-seksjon. Ernst Christiansen fra DKP viste imidlertid storsinn og sørget

for at Enhedspartiet også fikk delta. På dette punkt ble altså direktivene fra EKKI forsøkt overprøvd, idet EKKI oppfattet Enhedspartiet som den rettmessige danske seksjon av Komintern.

Den 9. mars holdt EKKI møte i Moskva om situasjonen i Danmark. Åge Jørgensen og Niels Johnsen var tilstede. EKKI besluttet at det skulle tilstrebes en samling av de to partier gjennom å nedsette et fellesutvalg som skulle utarbeide lover og vedtekter. Disse skulle vedtas på en "enhedskongress", som Enhedspartiet allerede hadde innkalt til, i påsken. Som meglere nedsatte EKKI en 10 manns-komite med finnen Kullervo Manner¹⁶ i spissen. Komitéen skulle møtes den 18. mars i Stockholm og arbeide frem mot den skandinaviske konferanse. Arbeidet kom aldri i gang fordi Jørgensen og Johnsen, som var utpekt som medlemmer av komitéen, ble sittende isfaste i Tallin.

Til tross for Johnsen og Jørgensens fravær startet likevel den berammede konferanse 1. april. Peter Thomsen fra Enhedspartiet redegjorde for det som han erkjente var et kupp. Manner, Zeth Höglund fra SKP og Emil Stang fra DNA utarbeidet en resolusjon om saken og de var, etter å ha hørt forklaringene fra dansk side, rede til å fordømme kuppet. På konferansens andre dag ankom imidlertid Johnsen og Jørgensen og situasjonen endret seg. De brakte med seg et brev inneholdende direktiver fra EKKIs presidium. I brevet ble det slått fast at begge parter bar skylden for at føderasjonen var splittet. Begrepet "kupp" ble ikke brukt og det var ingen ensidig fordømmelse av den ene part. EKKI makte derimot til energiske bestrebelser for å samle alle kommunister i et nytt enhetsparti. EKKI utnevnte samtidig en skandinavisk komité som fikk i oppgave å blegge striden og utnevne en ny, midlertidig ledelse. Konferansen i Stockholm trakk derfor sin første resolusjon tilbake og overlot hele spørsmålet til den, av EKKI, utnevnte komite. Otto W. Kuusinen, som hadde ført direktivene i pennen på EKKIs vegne, støttet kuppet og hadde avgjort komitéens sammensetning slik at den fra dansk side kom til å bestå av tre for

og bare én mot kuppet. Motstanderen var Ernst Christiansen. De øvrige medlemmer var Åge Jørgensen fra DKP, Peter Thomsen og Niels Johnsen fra Enhedspartiet.

Jørgensen beskriver hendelsesforløpet på følgende måte i et brev av 9. april 1922 til vennen Allan Wallenius¹⁷

“(…) da Tremandsudvalget havde aabnet det vel-forseglede Brev fra (Otto Wille) Kuusinen, blev man enig om at lade den dertil bestemte Kommission træffe Afgørelse i “Danska Frågan”

Videre skriver Jørgensen fra kommisjonsmøtet i Stockholm:

“Marie N. der ikke fick nogen stemmeret i Kommissionen var rasende over at hendes Tanker ikke fandt nogen forbund. Selv Ström gick sterkt imot hende. Hendes sidste Udvej i Aftes var at hun nu vilde tale med Sinovjev¹⁸ persolig om Sagen, saa hvis I ikke forhindrer det, har I snart hendes halvt sindssyge Person i Moskva.” (...)”Du bedes gøre O.W. K. bekendt med Ho-vedindholdet i ovenstaaende. Godt at vi i denne uhyggelige Situation har en Internationale som kan og vil gribe ind.”¹⁹

Den skandinaviske komité arbeidet strengt etter EKKIs anvisninger, noe som gikk i DKPs disfavør. Komitéens avgjørelse av 19. april ble derfor heller ikke undertegnet av DKP. Den nye resolusjonen konkluderte med at meningsforskjellene mellom parterne ikke var større enn at en samling burde være mulig. En felles samlingskongress ble derfor anbefalt avholdt innen utgangen av juni måned. Ingen av de to partier var imidlertid glade for resultatet.

EKKI på sin side godkjente komitéens beslutninger og utpekte Olav Scheflo²⁰ fra DNA til formann for den komité som skulle forestå den konkrete samling av de to partier. Denne komité møttes i Kristiania i mai 1922. Komitéen krevde nye avstemninger i de to partier om komitebeslutningen fra Stockholm og partene ble minnet om plikten til å være lojale overfor Kominterns instanser. Enhedspartiet aksepterte dette. DKP stod derimot splittet og

uravstemningen avviste den skandinaviske komités beslutning. Scheflo besluttet derfor å innstille Enhedspartiet som værende den rettmessige Komintern-seksjon i Danmark. Som mottrekk besluttet DKP å sende Thøger Thøgersen og Marie Nielsen til Moskva med en appell til EKKI. Enhedspartiet fikk nyss om dette og sendte derpå Åge Jørgensen samme vei med krav om annerkjennelse av Enhedspartiet og eksklusjon av DKPs ledelse.

Åge Jørgensen medbrakte et brev hvor Enhedspartiets formann Peter Thomsen takket EKKIs presidium:

“for Eders Indgriben i den danske partistrid og den Hjælp I derved har ydet os i vore bestræbelser for hurtigt at komme ind i ordnede Partiforhold her i Danmark.” (...)”Det skal nu indrømmes, at den anvendte fremgangsmaade er organisationsmæssig ukorrekt! Men paa den anden side ønsker vi at slaa fast, at der faktisk ikke var anden fremkommelig Vej.”²¹

I Moskva holdt Kuusinen møte med Jørgensen og Thøgersen uten Nielsen, som på sin side holdt møte med Sinovjev alene. I EKKIs tyske språkgruppe talte de tre danske representanter 19. juli 1922. Jørgensen og Nielsen snakket på vegne av sine respektive partier, mens Thøgersen plutselig skiftet side og til stor overraskelse nå angrep DKP. Kuusinen kom med forslag om at samlingsbestebelsene skulle ledes av Thøger Thøgersen og at Sigvald Hellberg og Ernst Christiansen skulle ekskluderes, da de var til hinder for en samling. Marie Nielsen var sterkt imot dette forslag og krevde behandlingen overført til EKKIs presidium.

8. august vedtok imidlertid EKKIs presidium enstemmig Kuusinenens forslag. EKKIs beslutning var identisk med beslutningen fra komitéen i Stockholm; kun med den endring at Thøgersen nå skulle lede samlingsbestebelsene. Den 27. august holdt DKP kongress om saken. DKP vedtok enstemmig å forkaste EKKIs avgjørelse og istedet appellere til Kominterns fjerde verdenskongress.

Thøgersen arbeidet videre for å få enhetsut-

valget til å fungere. Den 17. september møttes 27 delegater til samlingskongress i København hvor EKKIs representant lovet at Komintern ville anerkjenne det nye kommunistpartiet. Kort tid etter kom også økonomisk støtte fra Moskva og i oktober 1922 anerkjente EKKIs presidium Enhedspartiet, og betraktet dermed DKP som stående utenfor Komintern. DKPs appell fikk heller ikke støtte på verdenskongressen.

Det varte imidlertid ikke lenge før det kom til stridigheter også innad i Enhetspartiet. Resultatet ble eksklusjon av en gruppe bestående av tradisjonelle syndikalister, som alltid hadde vært skeptiske til utviklingen i retning av et egentlig kommunistparti. Kuusinen ble svært overrasket og situasjonen var nå så kaotisk at Moskva vurderte hvilken nytte Komintern hadde av fortsatt støtte til Enhedspartiet. Partiene hadde p.t. under 300 medlemmer hver.

Georg Laursen, den nye formannen for Enhedspartiet, deltok på det tredje utvidede EKKI-plenum i juni 1923. "Det danske spørsmål" stod ikke på dagsorden, men i forbindelse med behandlingen av "det svenske og norske spørsmål" ble det nedsatt en komité som skulle sørge for en samling av kommunistene i Danmark innen årets utgang. Eksklusjonene av Ernst Christansen og Sigvald Hellberg skulle oppheves, så snart samlingen var et faktum.

13. juli begynte så disse forhandlingene om enhet og 29. september 1923 kunne *Arbejderbladet* endelig meddele at 19 måneders splittelse var endt med samling. Situasjonen var imidlertid den at de "gamle" lederne stort sett var tilbake på plass, mens kuppemakerne var falt av på veien – det samme var tilhengerne. DKP var tilbake ved utgangspunktet, men hadde nå kun få medlemmer og et noe frynsete ry som Komintern-seksjon.

Så lenge det altså hadde tegnet til at kuppet ville føre med seg et mer lojalt kommunistparti var Internasjonale rede til å se mellom fingrene med at kuppemakerne hadde krenket vedtektene til føderasjonen mellom DKP og FS. Underveis i prosessen ble også de norske og svenske partienes syn i denne sak overkjørt

av Komintern. Det skjedde i kraft av at EKKI utstedte direktiver som endret sammensetningen av og instruksene for arbeidet til den skandinaviske komité som var satt til å behandle kupp-saken.

Sveriges kommunistiske parti (SKP)

Et annet eksempel på at Kominterns ledelse brøt et medlemspartis vedtekter, var begivenhetene rundt splittelsen av SKP i 1924. Her intervenerte EKKI i SKPs indre arbeid ved å gjennomføre en uravstemning i partiet mot AU-flertallets vilje og medvirke til mindretallets overtakelse av partiavisens lokaler. EKKI bidro dermed aktivt både til å fremkalle og fremskynde partisplittelsen.

Sveriges socialdemokratiske arbetarparti (SAP) ble i februar 1917 splittet i et reformistisk flertall og et noe mer radikalt mindretall som dannet Sveriges socialdemokratiske vänsterparti (SSV). SSV som ble ledet av Zeth Höglund,²² solidarisererte seg med bolsjevikene og sluttet seg i juli 1919 til Komintern.

Moskva-tesene forårsaket imidlertid en voldsom debatt innad i partiet som var delt i flere grupper. En marxistisk inspirert retning, med Höglund og Frederik Ström²³ i spissen, var den største. En annen retning var preget av humanistiske og pasifistiske tanker, og en tredje retning hadde såkalte antibyråkratiske synspunkter. De to siste fløyene mislikte sterkt partiets inntreden i Komintern som de oppfattet som en kontrollerende instans. Desto vanskeligere ble det for dem da SSV på sin fjerde kongress i 1921 vedtok Kominterns 21 opptakelsesbetingelser med 173 mot 34 stemmer. Det seirende flertall tok, som følge av vedtaket, navnet Sveriges kommunistiske parti (SKP), seksjon av Kommunistisk Internasjonale. Minoritetene som hadde vært imot Moskva-tesene, ble ekskludert slik som Moskva-tesene krevde. Ved eksklusjonene og partisplittelsen som fulgte mistet SKP over 600 medlemmer og 2 aviser.

Etter splittelsen i 1921 oppstod to retninger i partiet. Striden stod om tolkningen av Mos-

Bruunsvikkonferencen 1920 (ABA).

kva-tesene og hvordan Kominterns beslutninger for øvrig skulle gjennomføres i SKP. Begge retningene var representert i partiets øverste organ, Arbetsutskottet (AU). Majoriteten i AU bestod blant andre av Zeth Höglund, Frederik Ström, Carl Stålbärj og Kata Dahlström,²⁴ AU-minoriteten talte Oscar Samuelson,²⁵ Hugo Sillén og Karl Kilbom.²⁶ Minoritetens synspunkter fikk også tilslutning fra blant andre Sven Linderot og Nils Flyg fra Det kommunistiske ungdomsforbund.

Komintern kunne bare ha én seksjon i hvert land og det betydde at Ungdomsforbundet måtte underordne seg SKP, slik Den kommunistiske ungdomsinternasjonale (KUI) var underordnet Komintern. Dette gav imidlertid anledning til flere sammenstøt mellom AU-majoriteten og Ungdomsforbundet. Det skyldtes ikke minst at Ungdomsforbundet stod for en strengere fortolkning av Moskva-tesene. Ung-

domsforbundet søkte derfor EKKIs hjelp til å bli løst fra moderpartiets kontroll. Höglund derimot stod fast på at de hadde å innordne seg. Høsten 1921 skrev både Ungdomsforbundet ved Hugo Sillén og SKPs kvinnegruppe ved Signe Sillén rapporter til Moskva om det de mente var samarbeidsproblemer med partiet. Ungdommen og kvinnene oppfattet situasjonen slik at dersom de hadde klager i forhold til partiets virke, så skulle disse rettes til den instans som stod over partiet, nemlig Komintern. Anklagene gikk blant annet på at Höglund i flere artikler i partiavisen *Folkets Dagblad Politiken* (FDP) hadde uttalt sin skepsis overfor den sentralisering som beslutningene fra Kominterns tredje verdenskongress la opp til.

Som svar på disse innberetninger sendte EKKI et brev, undertegnet av Kuusinen, hvor blant andre Höglund og Ström, ble kalt til

Moskva for å diskutere partiets taktikk og få frem meningsforskjellene innen partiet. Höglund nektet imidlertid å reise da han mente at innkallelsen bygget på feilinformasjoner. De øvrige dro likevel avsted. Sinovjev fremholdt, overfor den svenske delegasjonen, at deres innkallelse ikke berodde på at Komintern var misfornøyd med partiet, men kun at man ønsket å diskutere den politiske situasjonen i Sverige. Kuusinen var den mest kritisk innstilte til SKP.

EKKI mottok også en innberetning fra den finske kommunisten Yrjö Sirola²⁷ i 1921. I rapporten klaget Sirola på at Zeth Höglund opptrådte illojalt overfor Moskva-tesene. Videre hevdet han at SKP var et parti som søkte en pasifistisk-demokratisk vei til kommunismen og at partiet ikke hadde den riktige forståelse av klassekampsituasjonen som den revolusjonære bevegelse befant seg i. Dette begrunnet han blant annet i et foredrag hvor Höglund i oktober 1920 hadde kommentert Kominterns 3. betingelse for medlemskap. I denne opptakelsesbetingelse het det at klassekampen var på vei inn i borgerkrigens fase og at kommunistene under disse forhold ikke kunne ha noen tillit til den borgerlige stats rettsgarantier. De var derfor forpliktet til overalt å skape et parallelt illegalt organisasjonssapparat som i det avgjørende øyeblikk kunne hjelpe partiet til å gjennomføre revolusjonen. Höglund gav uttrykk for at han ønsket aksept for synspunktet om at illegalt partiarbeid ikke var naturlig i Skandinavia i den aktuelle politiske situasjon. Dette synet fant Höglund støtte for i den 16. betingelse for medlemskap i Komintern.

I oktober 1922 nedsatte EKKI en komité som skulle komme med forslag til retningslinjer for SKP. Resultatet var en rapport til EKKIs presidium med overskriften: "Kritikk av SKPs partivirkosomhet". Kritikken gikk blant annet ut på at partiet hadde for dårlig kontakt med og forestod manglende aktivisering av massene i Sverige, hadde gjort for dårlig arbeid innenfor fagforeninger og kooperativer, *Folkets Dagblad Politiken* var ingen arbeideravis, Riksdagsgruppen var for passiv

og opplysningsarbeidet lignet til forveksling sosialdemokratiets. Som svar på dette utferdiget AU en instruks til sine delegater forut for fjerde verdenskongress i desember 1922. Delegasjonen skulle informere EKKI om partiets virksomhet og fremholde at partiet, med sine små ressurser, gjorde alt det kunne for å gjennomføre EKKIs direktiver. Delegasjonen skulle videre fremheve at det hadde vært enighet innad om partiets taktikk, siden brevet fra EKKI av desember 1921. SKPs svar på kritikken ble overlevert skriftlig til EKKI i Moskva 8. desember 1922. Men delegasjonen var i realiteten delt i synet på berettigelsen av kritikken fra, den av EKKI, nedsatte komite. Sven Linderot mente at kritikken langt på vei var rettferdig. Nils Flyg gikk så langt som til å mene at partiets feilgrep og brister var ennå større enn kritikken hadde påpekt. Den største feilen var at SKP ikke hadde klart å bygge en god organisasjon. Ved hjemkomsten diskuterte partiets ledelse, (AU) komitéens kritikk av SKP og tok samtidig stilling til de beslutninger som var vedtatt på verdenskongressen.

Höglund-fløyen var svært forbeholdne overfor den skjerpede sentralisering og de maktbeføyelser som ble tillagt EKKI gjennom vedtakene på fjerde verdenskongress desember 1922. Höglund mente at Komintern nå beveget seg fra demokratisk sentralisme over til absolutt sentralisme. Höglund fremførte videre det han så som et paradoks hos sine partimotstandere: De kjempet for mer sentralisme internasjonalt hos Komintern, men motsatte seg enhver form for sentralisme nasjonalt i SKP, som i diskusjonen fra 1921 om Ungdomsforbundet og Kvinnegruppens underordning av partiet. Opposisjonen innen SKP hevdet det motsatte; nemlig at Höglund ikke ønsket at SKP skulle underordnes EKKI, samtidig som han ville at Ungdomsforbundet og Kvinnegruppen skulle underordnes SKP. Under diskusjonen om verdenskongressens beslutninger mente Höglund at EKKI bare burde blande seg i de store spørsmål og innskrenke seg til å gi "kameratslig kritikk" til partiene istedetfor direktiver. Opposisjonen innen SKP mente at den sentralisering som lå

i Komin-terns beslutninger ikke ville bli så streng som Höglund fryktet. Höglund la derpå frem et forslag hvor han erklærte seg som tilhenger av den demokratiske sentralisme, men at den ikke kunne gjennomføres i hele sin utstrekning hverken nasjonalt eller internasjonalt. Opposisjonen på sin side ønsket å styrke sentralismen i organisasjonen i en tid med kapitalistisk offensiv.

Et kompromiss som slo fast at verdenskongressens beslutninger var bindende ble vedtatt i AU mot Höglund og Kata Dahlströms stemmer. Höglund, som av fjerde verdenskongress var valgt til EKKI-medlem, var nå kommet i mindretall i partiet. Han ba derfor om å bli fritatt fra sitt verv i EKKI, han nedla sitt mandat i AU og stilte redaktørposten i *Folkets Dagblad Politiken* til rådighet. Nils Flyg, som hadde foreslått Höglund som EKKI-medlem fordi han mente at Höglund trengte impulser fra Komintern, henviste til beslutningen på fjerde verdenskongress hvor det het at kun EKKI hadde myndighet til å frita Höglund for hans politiske verv. Karl Kilbom foreslo at AU skulle forsøke å overbevise Höglund om å gjeninntre. For å løse saken ble det innkalt til møte i SKPs representantskap januar 1923.

Resultatet av representantskapsmøtet var en uttalelse som i høy grad støttet Höglunds synspunkter når det gjaldt spørsmålet om sentralisme og tilbakeviste kritikken som EKKI-komiteen hadde fremført av SKPs arbeid. Höglund besluttet derfor å bli på sine poster. Like etter hadde Nikolaj Bucharin²⁸ et møte med SKPs Arbetsutskott. Her ble en del uoverenstemmelser mellom EKKI og SKP oppklart, og man ble enige om å bilegge partistriden.²⁹ Dette fikk tilslutning også på EKKIs utvidede plenum sommeren 1923. Da var spørsmålet om sentralisme til debatt, og her stod den norske og svenske delegasjonen sammen mot EKKI. Ifølge Sinovjev var den norske og svenske oppfattelse, av at byggingen av et verdensparti ville bety tilintetgjørelsen av de nasjonale partier, feilaktig. Sentralisme betød bare at Komintern skulle vedta retningslinjer for arbeidet som så skulle utføres praktisk av de nasjonale seksjoner.

Komintern blandet seg ifølge Sinovjev, ikke i såkalte "lokale spørsmål", men forstod godt hva som måtte styres fra sentralt hold. Bucharin anså det derimot for meget vanskelig å skille mellom indre og ytre spørsmål som Komintern skulle blande seg i. Ström fremførte den svenske AU-majoritetens synspunkter om at den demokratiske sentralisme måtte gjennomføres langsomt og forsiktig. Ström støttet DNAs krav om at partiene måtte få bestemme over klart nasjonale spørsmål.

Uroen fortsatte imidlertid innen SKP utover våren 1924. Minoriteten i SKPs Arbetsutskott beskyldte Höglund for illojalitet overfor EKKI. Partiledelsens håndtering av det norske spørsmål var i sentrum for beskyldningene sammen med spørsmålet om religion,³⁰ pasifisme og praktiseringen av den demokratiske sentralisme. Flere partilag støttet nå AU-minoriteten aktivt med resolusjoner vendt mot Höglund og AU-majoriteten. Det samme gjorde Kvinnegruppen og Ungdomsorganisasjonen.

På AU-møtet 10. april 1924 kom en EKKI-representant for å "informere" seg om situasjonen i SKP. Minoriteten hevdet at AU ikke hadde gjort noe for å gjennomføre EKKIs beslutninger eller følge opp tidligere avtaler som var gjort for å bilegge partistriden. EKKI-representanten støttet minoritetens kritikk av AU-majoriteten og gav uttrykk for at EKKI anså minoriteten for å være Kominterns nær-meste venner. EKKIs representant satte også spørsmålsteget ved om minoriteten virkelig var i mindretall med sine synspunkter i den kommunistiske bevegelse i Sverige. Höglund reagerte sterkt på dette og sa at EKKI-representantens innlegg var en fraksjonstale for minoriteten som bygget på rykter og hemmelige rapporter. Höglund og Ström hevdet videre at partistriden dreide seg om opposisjonens illojalitet overfor partiledelsen. Mellom partikongressene skulle opposisjonen la den valgte ledelse lede partiet og de hevdet at minoritetens strategi var å provosere til strid slik at EKKI kunne gripe inn til deres fordel.

Höglund og AU-majoriteten bestemte seg for å stille minoriteten overfor et ultimatum. AU-majoriteten la frem en fire-punkts reso-

lusjon som minoriteten måtte godta, ellers ville majoriteten innkalle til ekstraordinær partikongress for å få avklart partistriden. I resolusjonen het det at partiavisene og partilagene skulle underordnes partikontorets daglige ledelse, og riksdagsgruppen og AU-medlemmene skulle følge alle AUs beslutninger.³¹ Som reaksjon utsendte minoriteten en erklæring til partilagene hvor de nektet å bøye seg for AU-majoritetens ultimatum om ”*underkastelse eller kongress*”. Minoriteten fant etterhvert ut at en ekstraordinær kongress likevel var den beste måte å få avklart hvilken linje som hadde flertall i partiet.³²

Partiledelsen kalte derpå inn til ekstraordinær kongress til avholdelse 12.-13. juli 1924.³³ Kort etter trakk imidlertid minoriteten tilbake støtten til den ekstraordinære kongress og utsendte et nytt rundskriv til partilagene. Minoriteten krevde nå at uenigheten skulle inn for bedømmelse hos Komintern fordi saken etter deres mening dreide seg om illojalitet overfor Kominterns vedtak. Minoriteten krevde nå at den planlagte kongress skulle utsettes, fordi den var berammet kun fire dager etter avslutningen på Kominterns femte verdenskongress og parallellt med et utvidet plenumsmøte i EKKI. Minoriteten fryktet videre at majoriteten ville benytte kongressen til å endre kandidatlistene til riksdagsvalget. Minoriteten fremmet derfor det krav at den ekstraordinære kongressen skulle utsettes til etter riksdagsvalget, noe mange partilag også ønsket da de ville gi valgkampen førsteprioritet. I de kommende ukene skrev 75 partilag protestbrev til partiledelsen og krevde kongressen utsatt. Etter at det også kom direktiver fra EKKI, gikk AU-majoriteten med på utsettelse, til den 20. juli. Beslutningene fra verdenskongressen skulle gjøres kjent for partiets medlemmer innen den ekstraordinære kongress kunne avholdes.

På Kominterns femte verdenskongress, sommeren 1924, ble det nedsatt en kommisjon som behandlet det svenske spørsmål. Kommisjonen ble ledet av Otto W. Kuusinen. Höglund forklarte seg på vegne av majoriteten og Oscar Samuelson på vegne av minoriteten

i SKPs Arbetsutskott. Minoriteten fikk fullt gjennomslag for sine synspunkter hos kommisjonen.

Tilbake i Sverige tok Höglund til motmæle mot anklagene fra den femte verdenskongress. Dette fikk EKKI til å sende en representant til Stockholm som den 31. juli offentliggjorde et dokument som skulle bevise hvordan Höglund-fløyen forberedte en sprengning av partiet.³⁴ Samme dag holdt AU møte om saken og vedtok en resolusjon hvor de avviste at det forelå planer om splittelse. EKKIs angrep på enkeltmedlemmer ble istedet sett på som et angrep mot hele partiet. Som svar på dette ble det av EKKI foreslått at EKKIs utsending skulle inngå i arbeidet i *Folkets Dagblad Politikens* redaksjon og AU på ordinær basis. Höglund vegret seg mot å underordne seg EKKIs autoritet. EKKIs utsending publiserte derpå en artikkel i FDP hvor han gjennomgikk det han kalte ”fakta” om Höglundgruppens kamp mot Komintern. Minoriteten i AU krevde nå at det innen partikongressen skulle holdes en uravstemning i partiet, for eller mot Komintern. Minoriteten informerte også partimedlemmene om kravet pr. brev.³⁵ Höglund-fløyen avviste dette, men EKKIs utsending skrev den 20. august til lokalavdelingene med instruks om hvordan en slik avstemning skulle foregå.

På AU-møtet den 19. august fremla EKKIs utsending en resolusjon fra EKKIs presidium av 11. august, undertegnet Sinovjev. Resolusjonen advarte Höglund for siste gang mot de konsekvenser hans fortsatte kamp mot Komintern ville få. EKKIs utsending krevde at resolusjonen ble publisert på førstesiden i FDP uten at den ble motsagt. AU besluttet istedet å la redaksjonen stå fritt til å plassere resolusjonen hvor de ville i avisen og samtidig publisere Höglunds forklaring til saken. EKKIs utsending svarte at Höglund-fløyen hadde stilt et ultimatum overfor EKKI gjennom å nekte en uravstemning om forholdet til Komintern og krevde at redigeringen av FDP skulle gjøres av et utvalg hvor begge fløyer var representert.

Den 20. august ble FDPs redaksjons-loka-

ler overtatt av AU-minoriteten. Dagen etter besluttet AU-majoriteten å utsende et opprop hvor de gjorde det klart at minoriteten var ekskludert og alle medlemmer som stilte seg solidarisk med kuppemakerne kunne også betrakte seg som ekskluderte. Representantskapets majoritet gjorde det klart at de stilte seg bak AU-majoriteten.

I en leder den 22. august skrev FDP at Höglund-gruppen nå endelig hadde vist sitt sanne ansikt, til tross for sine forsikringer om vilje til samarbeid med Komintern, og videre at det var i stil med gruppens tidligere sentraliserte opptreden å ekskludere halvdel av ledelsen uten at denne fikk være til stede. Gjennom sine handlinger hadde Höglund-fløyen satt seg selv utenfor partiet.

Resultatet av uravstemningen som ble gjennomført viste at et flertall i SKP var for medlemskap i Komintern. I en resolusjon av 22. august, sa Komintern det samme som FDP: AU-majoritetens eksklusjon av minoriteten var uten hjemmel i partiets lover og Höglund-fløyen måtte dermed betrakte seg selv som ekskludert av både SKP og Komintern. Den hittidige opposisjon i SKP, AU-minoriteten, ble annerkjent som fullgyldig Komintern-seksjon i Sverige.

Norges kommunistiske parti (NKP)

EKKI-representanter med fullmakter til å gripe inn i interne forhold i partiene var et maktmiddel som særlig kom i bruk etter at det formelt ble innført på fjerde verdenskongress. Komintern brukte et betydelig antall slike utsendinger overfor de skandinaviske kommunistpartiene. Blant annet ble Karl Radek,³⁶ Nikolaj Bucharin og Edwin Höernle med kort tids mellomrom sendt til Norge for å påvirke den interne situasjon i Det norske arbeiderparti (DNA) i 1923.

Den såkalte nye retning hadde på landsmøtet i 1918 oppnådd flertall i DNA og fikk vedtatt prinsippene om masseaksjoner, råds-system og proletariatets diktatur. Den gamle ledelsen fraba seg gjenvalg og Kyrre Grepp³⁷

ble valgt til partiformann, Martin Tranmæl³⁸ til sekretær og Olav Scheflo til redaktør av partiavisen *Social-Demokraten*.

DNA sluttet seg til Komintern allerede på stiftelseskongressen i 1919. De såkalte Moskva-tesene, Kominterns 21 opptakelsesbetingelser fra 1920 innebar imidlertid at medlemspartiene skulle bygge på individuelt medlemskap. Dette var svært problematisk for DNA, fordi partiet var organisert på basis av kollektiv tilslutning gjennom fagforeninger. En total omorganisering kunne få alvorlige konsekvenser for partiets oppslutning og forhold til fagbevegelsen, og derfor argumenterte delegatene fra DNA sterkt imot denne tese allerede under forhandlingene på verdenskongressen.

Moskva-tesenes innhold førte til dannelsen av flere fraksjoner innen DNA. En sosialdemokratisk opposisjon ønsket en total avvisning av tesene og mente at partiet måtte tre ut av Komintern. Ungdomsforbundet inntok den stikk motsatte holdning. Enten tilsluttet partiet seg Komintern eller så brøt ungdommen ut og dannet et kommunistisk parti. En tredje gruppe, med LO-formann Ole O. Lian³⁹ i spissen, forsøkte å danne en sentrums fraksjon med det mål for øye å holde partiet samlet. Denne gruppen ønsket utsettelse av gjennomføringen av tesene samt spillerom for reformisme i den daglige politikk. LO-ledelsen ønsket blant annet å unngå kravet om brudd med den såkalte Amsterdam-Internasjonalen som Komintern oppfattet som en "gul" fagforeningsinternasjonale. Flertallet i den nye ledelsen ønsket på sin side en handlekraftig internasjonal organisasjon og på basis av erfaringene fra Den annen internasjonale, avviste den Lians ønske om en organisasjon "på bred sosialistisk basis". I stedet støttet flertallet tanken om en kommunistisk internasjonal med visse opptakelsesbetingelser. Flertallet oppfattet imidlertid flere av Moskva-tesene som unødvendige eller skadelige for DNA.

Den 13. oktober 1920 vedtok DNAs sentralstyremøte en hemmelig innstilling til tesene som skulle danne grunnlag for samtaler med Kominterns formann Sinovjev i byen Halle i Tyskland. I sitt grunnlag for samtaler

De norske delegater på vei til Kominterns møte i Moskva 1921. Fra venstre Trygve Lie, Martin Tranmæl, Hjørdis Lie, Ole O. Lian, Olav Scheflo og Halvard Olsen. (Foto: Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek i Oslo)

presiserte Martin Tranmæl et sterkt ønske fra DNAs side om å forbli i Komintern, men samtidig var man lite villig til en drastisk omlegging av partiet i en retning som ikke passet norske forhold. DNA skulle foreløpig tre ut av Komintern, men for å vise sin solidaritet med den russiske revolusjon ville partiet be om å få bli stående som sympatiserende medlem. Sinovjev avviste tanken. Isteden startet forhandlinger om partiets forhold til Moskva-tesene DNA-ledelsens forbehold ble langt på vei akseptert av Sinovjev, som dog påpekte at EKKI hadde siste ord i saken.

Etter forhandlingene i Tyskland ble det på partiets landsstyremøte den 31. oktober 1920, vedtatt at DNA skulle tilslutte seg Moskva-tesene samtidig som partiet foreløpig tok for-

behold på de punkter som var diskutert med Sinovjev. Reservasjonene angikk punktet om demokratisk sentralisme, tesen om borgerkrigens uavvendelighet som stod i motsetning til DNAs parole om "full avvæpning", kravet om "periodiske utrenskninger", tesen om at partiet skulle opprette en illegal organisasjon overordnet partiet og kravet om individuelt medlemskap.

Landsstyrets vedtak, samt sentrumsgruppas og den sosialdemokratiske opposisjons innvendinger, ble diskutert i partiets lokalavdelinger frem mot landsmøtet i mars 1921. Den sosialdemokratiske opposisjon avviste tesene, meldte seg ut og etablerte et nytt parti allerede før behandlingen på landsmøtet. Den 15. januar 1921 ble Norges sosialdemokratiske arbei-

derparti (NSA) dannet. 58 partiforeninger tilsluttet seg NSA. Også stortingsgruppen delte seg. Et flertall på 9 representanter gikk til NSA, mens 7 ble stående i DNA.

På DNA-landmøtet ble landsstyrets flertallsinnstilling vedtatt med 281 stemmer mot 20. Det betød en tilslutning til Moskva-tesene, men innebar også en rekke reservasjoner overfor tesenes krav. Blant annet ansås skadevirkningene ved en omlegning til individuelt medlemskap som værende så store at dette ikke kunne aksepteres. I navnespørsmålet ble tesenes krav om at partiene skulle hete *kommunistisk* nedstemt, og DNA-navnet ble beholdt, men med tilføyelsen *seksjon av kommunistisk internasjonale*. Scheflo ble valgt som nytt norsk medlem av EKKI, mens Tranmæl ble redaktør av partiets hovedorgan *Social-Demokraten*.

Etter tilslutningen til tesene, splittet flertallet seg i to fløyer. Den ene ble anført av partiledelsen med Martin Tranmæl i spissen og den andre av Olav Scheflo. Tranmæl-fløyen var fortsatt skeptiske til tesene som de mente bygget for mye på russiske erfaringer, og derfor var vanskelige å overføre til andre land. Scheflo-fløyen ønsket derimot at DNA i høyere grad skulle etterleve opptakelsesbetingelsene.

Som et svar på den økonomiske krisen og arbeiderklassens defensive situasjon offentliggjorde Komintern i desember 1921 parolen om enhetsfront som betød at man skulle forlate en offensiv strategi hvor man forsøkte å erobre medlemmer fra sosialdemokratiene og istedet søke samarbeid, for eksempel innen fagforeningene.

I høyere grad enn i Danmark og Sverige kom kanskje fagbevegelsen og den faglige politikk til å spille en vesentlig rolle i den norske medlemsseksjons forhold til Komintern. For DNA kom debatten blant annet til å dreie seg om støtte til Venstre-regjeringens forslag om tvungen voldgift som løsning på arbeidskonflikter.⁴⁰ Dette innebar en omlegging av DNAs hittidige politikk, men ble vedtatt gjennom et såkalt kriseprogram i februar 1922.

I 1922 varslet nemlig regjeringen at den ville sette sin stilling inn på å få vedtatt en lov om tvungen voldgift. Høyre hadde signalisert at de ville stemme mot. DNAs stortingsgruppe som så en mulighet for å redusere arbeidernes lønnsnedsettelse og samtidig marginalisere arbeidsgivernes parti Høyre, stemte på oppfordring fra LO for loven i Stortinget. DNA brøt dermed med et av Kominterns grunnleggende prinsipper som gikk ut på at seksjonene ikke skulle medvirke til parlamentariske inngrep i arbeidskonflikter; et prinsipp som også tidligere hadde vært det norske partiets.

Pådriverne for en aksept av tvungen voldgift var spesielt Scheflo-fløyen som hevdet at dette var en naturlig konsekvens av at epoken med borgerkriger hadde drevet over og at målet nå var å skaffe en så sterk og bred basis for revolusjonen som overhodet mulig. Tranmæl-fløyen hevdet derimot at spørsmålet om tvungen voldgift kunne forlede arbeiderne til å tro at de kunne få sine krav gjennomført ved parlamentariske vedtak og dermed unnsnippe den skjerpede klassekamp.

I april 1922 kom så de første voldgiftslovene og arbeiderne fikk merke virkningene som innebar lønnsreduksjoner og kortere ferie. Etter dette skjerpet Tranmæl kritikken ytterligere og slo fast at dette tydelig viste at klassekamp var den eneste farbare vei.

Oscar Samuelson fra SKP, som oppholdt seg i Kristiania våren 1922, orienterte Komintern om forholdene i det norske partiet blant annet gjennom et brev til Allan Wallenius. Samuelson mente at partiledelsen hadde vist seg svak som ikke tok føringen i spørsmålet om tvungen voldgift. Han kritiserte også at partiet hadde overlatt til LO som bestod av både høyresosialister og syndikalister, å avgjøre saken. Samuelson stilte seg videre kritisk overfor Scheflo-fløyen som hevdet at et positivt syn på tvungen voldgift var en naturlig konsekvens av parolen om enhetsfront.⁴¹ Han refererte også Tranmæls artikler i *Social-Demokraten* som polemisererte mot tilhengerne av voldgiftsloven og pekte på at dette skapte en uoversiktlig og kaotisk situa-

sjon innad i partiet og skapte et useriøst bilde av partiet utad. Samuelson mente også at spørsmålet om tvungen voldgift var opphavet til all indre strid i partiet. Han reagerte videre på at de to fløyer som oppstod i dette spørsmål, begge var sammensatt av alle tenkelige elementer uten noe logisk fellesskap. Videre gav Samuelson en utfyllende karakteristikk av sentrale personer i DNA. Samuelson hadde for eksempel et positivt bilde av Tranmæl som han oppfattet som totalt uselvisk og med et sterkt politisk engagement.⁴²

Den Komintern-lojale Scheflo-fløyen hadde sett det som en naturlig konsekvens av enhetsfronten, å stille seg positiv til både en Venstre-regjering og spørsmålet om tvungen voldgift. Det viste seg imidlertid at EKKI var uenig i dette. På EKKIs andre utvidede plenum sommeren 1922 karakteriserte Kuusinen voldgiftsdommen som arbeiderfientlig, og beklaget mangelen på kampvilje i DNA. Støtten til Venstre-regjeringen ble også fordømt. Scheflo-fløyen følte seg urettferdig rammet av kritikken. De hadde hele tiden trodd at de hadde handlet i overensstemmelse med Kominterns intensjoner.

Voldgiftsdommene hadde, som nevnt, resultert i kraftige lønnsreduksjoner for arbeiderne, og ingen av de to fløyene var derfor lenger innstilt på å forsvare tvungen voldgift. Kominterns tredje verdenskongress sommeren 1921 hadde konstatert at den revolusjonære bølge var ebbet ut, og tanken om samarbeid med sosialdemokratene vant frem. Dette stod i motsetning til det oppgjør med reformistene som lå i Moskva-tesene. Nå var det venstresiden som skulle ekskluderes. Sommeren 1922 startet Tranmæl en diskusjon, med sosialdemokratene i NSA, om en samling av arbeiderklassen i DNA. Sosialdemokratene svarte med å bringe forholdet til Komintern på bane. Scheflo og Arvid G. Hansen⁴³ ba Komintern om å gripe inn.

På bakgrunn av informasjonen fra Norge vurderte EKKI at striden i DNA var av stor betydning for Kominterns linje. Enhetsfronttaktikken foreskrev samarbeid med sosialdemokratene, men kun på avgrensede om-

råder. 23. september sendte EKKI derfor ut en ny resolusjon, beregnet på offentliggjørelse i Norge. Tranmæl mistenkte Scheflo, som hadde vært i Moskva på det aktuelle tidspunkt, for å ha forfattet resolusjonen.

September-resolusjonen fra EKKI var av disiplinær karakter og forlangte svar på en rekke spørsmål innen 20. oktober. Mange av dem omhandlet Tranmæls stilling som redaktør av partiets hovedorgan. Et flertall i partiets sentralstyre hevdet partiets nasjonale autonomi og kritiserte EKKI for å ha sendt ut en offentlig resolusjon om indre partiforhold uten å ha diskutert dette med partiet først. Flertallet oppfordret EKKI til å sende en delegasjon til Norge etter den fjerde verdenskongress. Mindretallet i sentralstyret, blant andre Scheflo, mente EKKIs innvendinger var naturlige og nødvendige og ønsket at Komintern skulle behandle det norske spørsmål på sin kongress og en etterfølgende delegasjon ville derfor være overflødig. Kominterns faste støttespillere i partiet var imidlertid av samme oppfattelse som de mer Komintern kritiske, nemlig at Kominterns kritikk vanskeliggjorde DNAs medlemskap:

“Partisituationen i Norge er efter mottagelsen av eksekutivens brev blit alvorlig og det er uundgaelig at brevet – om det blir offentliggjort – kan fremkalde en krise i partiet.”⁴⁴

DNAs delegasjon til Kominterns fjerde kongress bestod blant annet av Olav Scheflo og Oscar Torp. Fra Ungdomsforbundet reiste Haakon Meyer. Scheflo med flere hadde ønsket at Tranmæl skulle reise. Han ledet jo den fraksjonen som var mest i opposisjon til Internasjonalen, og dersom Tranmæl aksepterte et kompromiss med Komintern i Moskva så måtte hans tilhengere hjemme i Norge gjøre det samme eller også kaste ham som leder. Dersom Tranmæl ikke aksepterte en løsning med Komintern, ville det komme til et brudd mellom DNA og Internasjonalen der og da. Komintern ba spesielt Tranmæl om å komme til Moskva. Tranmæl og hans tilhengere hadde imidlertid samme vurdering av situasjonen

som Komintern og det passet også derfor dem best at Tranmæl ble hjemme. Tranmæl sendte sitt svar:

“Da det er partiets stilling det gjelder og ikke en enkeltmands, finder jeg det ikke er grund til at reise, men bli hjemme og vareta de parti- og organisationsinteresser jeg er paalagt at vareta paa bedste maate.”⁴⁵

Verdenskongressen behandlet det såkalte “norske spørsmål” i en kommisjonen ledet av Bucharin og medlemmene Kuusinen fra EKKI og Samuelson fra SKP. Kommisjonsbehandlingen førte til en resolusjon som oppsummerte situasjonen i DNA noenlunde objektivt, men som slo fast at mindretallet stod Internasjonalen nærmest og at det var dem Komintern støttet. Scheflo ble gjenvalgt, denne gang av verdenskongressen, som EKKI-medlem. 21. desember avviste DNAs sentralstyre resolusjonen og trakk den slutning at som en konsekvens, var DNA tvunget til å tre ut av Komintern, til tross for at de mente Komintern var den eneste sanne arbeiderinternasjonale.

Internasjonalen sendte Karl Radek til DNAs landsstyremøte i januar 1923 som en slags meglar både mellom fløyene i partiet og mellom partiet og Komintern. Flertallet i landsstyret opprettholdt imidlertid sentralstyrets forslag som betød at DNA ønsket å være Komintern-medlem, men kun dersom partiet kunne få uavkortet rett til å fatte selvstendige beslutninger om indre forhold. Radek mente at dette innebar et brudd med Komintern. Partiet måtte anerkjenne EKKIs rett til å overvåke partiets gjennomføring av Kominterns vedtak. Radek endte med å oppnå enstemmighet om sitt utspill, men utilfredsheten var stor.

Foran partiets landsmøte i februar utformet Tranmæl i samarbeid med Erling Falk⁴⁶ fra studentgruppen *Mot Dag*,⁴⁷ et forslag i fem punkter som siktet mot å knytte flertallsretningen i partiet sterkere sammen og tjene som alternativ til Internasjonalens teser. Et av de mest avgjørende punkter var anerkjennelsen av at Internasjonalen hadde absolutt myn-

dighet i internasjonale saker, men at den *ikke* skulle kunne gripe inn i nasjonale spørsmål.⁴⁸ Scheflo og Bucharin, som var EKKIs representant på landsmøtet, forsøkte å splitte flertallsfraksjonen. Bucharin la frem en skisse til et kompromiss, men ved avstemningen ble det såkalte Kristiania-forslaget vedtatt med 94 mot 92 stemmer.

Etter februar-landsmøtet ble det tilsynelatende ro i DNA. Men Komintern var bekymret for det de oppfattet som et forsøk fra Tranmæl-fløyen på å besette ytterligere flere poster i partiet. Innad i Komintern-ledelsen var man imidlertid uenig om hvilken strategi som skulle velges. Sinovjev ønsket å gripe inn, Bucharin ville vente og se.⁴⁹

På EKKIs utvidede plenumsmøte i juni 1923 ble det norske spørsmål igjen reist. Den norske delegasjon fremla et forslag til endringer av Kominterns statutter, blant annet at de nasjonale landsmøter skulle holdes før KIs kongresser. Sinovjev, Radek og Bucharin kritiserte de norske tanker kraftig og fikk støtte av flere av de andre landsdelegasjoner. Kun Höglund og Ström fra SKP støttet delvis DNA. Komintern ønsket imidlertid ingen splittelse mellom Internasjonalen og DNA, men Kominterns tålmodighet betød bare utsatt frist for gjennomføringen av Kominterns krav og ikke varige særordninger.

På dette EKKI plenum ble det satt ned en såkalt skandinavisk subkommisjon. Bucharin var talsmann for kommisjonen og slo den 20. juni i en tale i plenum fast at

“Når det gjelder den demokratiske sentralisme og de skandinaviske spørsmål så har alle de andre partiene et annet syn enn det norske og delvis også det svenske parti. og DNA må til neste verdenskongress foreta den konkrete gjennomføring av de gjeldende beslutninger.”⁵⁰

Sinovjev stilte spørsmål ved hvordan det var mulig at et proletarisk parti kunne komme under en studentgruppes diktatur? Sinovjev gjorde det også klart at Komintern ikke aktet å inngå et kompromiss om Erling Falk og Håkon Meyer som representerte *Mot Dag*.

Mot Dag skulle oppløses og medlemmene bli i partiet for å bevise at de ønsket å arbeide for partiet. På Kominterns neste kongress skulle deres innsats så evalueres.⁵¹ Den motstand Mot Dags representanter møtte var medvirkende årsak til at det i brev fra DNA til EKKI av 3. september 1923 ble orientert om at Mot Dag hadde besluttet å “*trekke sine medlemmer til-bake fra partistriden*” og at Falk som følge av dette trakk seg fra DNAs sentralstyre og som medlem av EKKI der han hadde sittet en periode.⁵²

Sentralstyret i DNA behandlet referatet fra det utvidede plenumsmøte på 6 møter uten å komme til enighet. Samtidig ble Tranmæl angrepet i en leder i *Ny Tid*, og i et åpent brev av medlemmet Jeanette Olsen i *Klassekampen*. Sentralstyret vedtok den 3. september å ekskludere Olsen samt *Ny Tids* redaktør Thornæs. Dette betød et brudd med Kominterns statutter hvori det het at dette bare kunne skje etter avtale med Komintern. Etter dette foreslo Arvid G. Hansen i et brev til Sinovjev at Komintern måtte sette hardt mot hardt og ikke gi flere dispensasjoner til DNA. Han mente at flertallet ønsket å bli i Komintern. Det ble vedtatt å innkalle til et ekstraordinært landsmøte i DNA november 1923.

Edwin Höernle, som skulle representere Komintern på landsmøtet, hadde av Sinovjev og Kuusinen fått instruks om å forsøke å forhindre en splittelse av partiet og dermed et brudd med Internasjonalen. Men etter at Höernle hadde forlatt Moskva kom Arvid G. Hansen dit og saken ble drøftet på nytt. EKKI vedtok nå en erklæring og et forslag overfor landsmøtet. Det ble forfattet av Kuusinen og godkjent av Sinovjev. Både Kuusinen og Sinovjev omtaler det som et “ultimatum”. Ultimatumet skulle forelegges for begge de stridende fraksjoner innen landsmøtet slik at ingen av dem skulle kunne si at det kom overraskende. Höernle ble nå instruert om at dersom flertallet gikk imot EKKIs forslag så skulle disse straks settes utenfor Komintern. Bruddet skulle tas umiddelbart. Sinovjev mente at tiden var inne for å få avklart situasjonen.

I siste øyeblikk kom imidlertid EKKIs ledelse på andre tanker. Og samme dag som landsmøtet åpnet sendte Sinovjev et telegram til Höernle hvor han meddelte at taktikken skulle modifiseres for å unngå et brudd mellom DNA og Komintern. Den endrede instruks nådde imidlertid aldri frem til Höernle.

Ved sin ankomst til Norge førte Höernle samtaler med representanter fra Tranmæl-fløyen. Höernle foreslo at det ble nedsatt en kommisjon som skulle lage en plan for gjennomføringen av EKKIs beslutninger i DNA. Den 1. november mente Höernle stadig at det var mulig å unngå et brudd. Samme dag ankom imidlertid Arvid G. Hansen med ultimatumet fra Moskva. Höernle følte at han manglet spillerom og prøvde forgjeves å komme i kontakt med Kominternledelsen over radio. Flertallet forsøkte å provosere Höernle til et brudd. Höernle ønsket å forhandle noe Tranmæl-fløyen avviste så lenge ultimatumet fra EKKI forelå.⁵³

De 103 representantene som sympatiserte med Komintern forlot så møtet og stiftet sitt eget parti. Norges kommunistiske parti (NKP) var nå dannet og ledelsen bestod blant annet av Olav Scheflo som redaktør for partiets ny-stiftede avis *Norges Kommunistblad*. I de DNA-avdelinger hvor Komintern-fløyen var i mindretall skulle man omgående organisere sine egne kommunistiske partilag.

DNAs ungdomsbevegelse, Norges kommunistiske ungdomsforbund, bestod før splittelsen av 200 lokallag, 150 av disse tilsluttet seg NKP. Av de 41 partiaviser som DNA hadde, overtok NKP kun de 11, men blant dem var sentrale aviser i Bergen og Trondheim. Av 23 stortingsrepresentanter sluttet 14 seg til NKP.

Kominterns formelle maktmidler overfor medlemsseksjonene

Grunnlaget for Kominterns innflytelse over de skandinaviske kommunistpartier ble lagt i de 21 opptakelsesbetingelser og andre vedtak som gjaldt likt for alle Kominterns medlemsseksjoner. I tillegg tok EKKI i bruk en rekke

spesifikke maktmidler som var hjemlet i de generelle vedtakene, og hadde til formål å sikre at medlemspartiene gjennomførte Internasjonals vedtak i praksis.

Blant de maktmidlene som ofte ble brukt overfor de skandinaviske kommunistpartiene, var Kominterns mulighet til å vedta resolusjoner om spesifikke forhold i det enkelte parti. I løpet av den periode artikkelen omhandler vedtok Kominterns organer et stort antall slike resolusjoner med kritikk, pålegg og ultimatum til de skandinaviske kommunistpartiene.

I flere saker nedsatte også Komintern spesialkomitéer som skulle utrede og avgjøre konfliktspørsmål etter instruksjon fra EKKI. Dette skjedde blant annet etter kuppet i DKP og da SKP ble kritisert av EKKI i 1922 for manglende gjennomføring av Moskva-tesene.

EKKI benyttet også muligheten til å beordre navngitte representanter fra medlemsseksjonene til Moskva for konsultasjoner. Blant annet ble SKPerne Zeth Höglund og Frederik Ström beordret til Moskva i 1921 for å motta kritikk for SKPs manglende oppfølging av Moskva-tesene. Höglund nektet imidlertid å reise. Martin Tranmæl, fra DNA, ble også beordret til Moskva i forbindelse med fjerde verdenskongress i 1922, men han reiste heller ikke. Komintern utnyttet også sin rett til å bestemme partienes EKKI-medlemmer etter at det ble åpnet for dette på fjerde verdenskongress. Denne mulighet ble for eksempel benyttet til å utpeke Olav Schefflo til medlem av EKKI, til tross for at han tilhørte mindretallet i DNA. EKKI utpekte også partienes delegater til de ulike møter i Komintern. Gjennom dette kunne Komintern indirekte påvirke stemmegivningen.

Eksklusjoner var et annet maktmiddel som EKKI brukte. Blant annet ble Sigvald Hellberg og Ernst Christiansen foreslått ekskludert fra det gjenforente DKP etter at EKKI instruerte den skandinaviske komité om dette. Eksklusjon ble også vedtatt av den norske LO-formann Ole O. Lian, etter at han hadde deltatt i en delegasjon oppnevnt av den norske Venstre-regjeringen. Alle disse eksklusjoner

ble dog opphevet. I SKP sto EKKI bak den kollektive eksklusjon av Höglund-fløyen som avsluttet partistriden sommeren 1924. Endelig opplevde Sigvald Hellberg å bli ekskludert fra DKP for annen gang i 1924 etter instruksjon fra EKKI-utsendingen Pepper.

På den annen side er det interessant å merke seg at det var forbudt for det enkelte partimedlem å selv nedlegge sine mandater i parti og internasjonale. Dette så vi i tilfellet med Zeth Höglund hvor han nedla sitt verv i EKKI, bla. i protest mot Kominterns opptreden overfor DNA i november 1923. Höglund mente at han som EKKI-medlem, burde ha vært underrettet om planen overfor DNA som han i tilfellet ville ha ytret seg mot. Höglund frasa seg sitt medlemskap av EKKI gjennom følgende telegram:

“Til Komintern ved Sinovjev. Er bekymret, dypt misbilliget og beklager eksekutivens ultimatum til kongressen i Det norske arbeiderparti, hvilket har ført til splittelsen av partiet. Selv om jeg er medlem av eksekutiven, kjente jeg ikke til ultimatumet på forhånd. Dette foranlediger at jeg herved nedlegger mitt mandat i Kominterns eksekutivkomite. Höglund.”⁵⁴

Sigvald Hellberg nedla også sitt mandat i DKPs hovedbestyrelse i august 1924. I begge disse tilfeller ble mandatnedleggelsen nektet godtatt av Komintern. Hellberg ble dog straks etter ekskludert av EKKI. Höglund ble først utestengt et år senere.

Også partipressen ble kontrollert. Ved flere anledninger krevde EKKI at enkeltpersoner i partipressen skulle fjernes fra deres posisjoner. Dette gjaldt for eksempel journalisten Karl Johanssen i DNAs partiavis *Social-Demokraten*.

I 1924 førte EKKI an da Höglund som redaktør i *Folkets Dagblad Politiken*, ble satt under administrasjon av en EKKI-utesending som siden overtok redaksjons-lokalene. Niels Johnsen, redaktøren for DKPs avis, *Arbejderbladet*, ble fjernet fra sin post etter inngripen fra EKKI-representanten Pepper, som også påla DKP å nedlegge Marie Nielsens

tidsskrift, fordi det hadde brakt Höglund-vennlige synspunkter.

Pålegg om at partiavisene skulle trykke resolusjoner fra Komintern var også et maktmiddel som ble brukt. Mellom 1919 og 1924 ble et stort antall resolusjoner og vedtak trykt i partiavisene i Skandinavia etter pålegg fra Kominterns organer. I et tilfelle krevde for eksempel EKKI at *Folkets Dagblad Politiken* skulle trykke en resolusjon som fordømte Zeth Höglund og AU-flertallets politiske linje på avisens førsteside. Höglund trykket den imidlertid bak i avisen fulgt av en kritisk kommentar som han selv hadde ført i pennen. Representanter fra Komintern blandet seg også ved flere tilfeller i interne debatter i partiene med avisinnlegg. Hörnle benyttet spalteplass i *Stormklockan* til å kritiserte Höglund i religionsspørsmålet. Allan Wallenius skrev også et innlegg i denne saken.

Bruk av uformelle maktmidler

I de fleste tilfellene hadde Kominterns omfattende maktbruk formell ryggdekning i vedtak som var fattet av Internasjonals kompetente organer. Det er imidlertid grunn til å tro at også uformelle maktrelasjoner spilte en betydelig rolle i forholdet mellom Komintern og de skandinaviske kommunistpartiene. Det vil si maktrelasjoner som helt eller delvis lå utenfor Kominterns formelle rammer.

Komintern benyttet blant annet informanter innen partiene. Både Oscar Samuelson fra SKP, Åge Jørgensen fra DKP og Arvid G. Hansen fra NKP sendte jevnlig rapporter til Kominterns sekretariat gjennom blant andre Allan Wallenius og Otto W. Kuusinen. Informantene opptrådte nokså illojalt overfor de enkelte partiene, men de samme partiene hadde på sin side godtatt at Komintern hadde rett til intern partiinformasjon, rett til å utsende EKKI-representanter til partienes møter etc. Via disse personlige relasjonene kommuniserte Komintern direkte med lojale fraksjoner i de skandinaviske kommunistpartier, uten at Komintern-skeptikerne i de samme partiene fikk kjennskap til dette. Sannsynligvis ble det

lagt slagplaner angående partienes interne maktkamper som følge av denne kontakten.

Faktorer som personlig press og belønning kan muligens også ha spilt en rolle som maktmidler. Et eksempel på dette finner vi trolig ved EKKIs første utvidede plenum hvor Åge Jørgensen plutselig skiftet side og holdning til kuppet i DKP etter samtaler med Otto W. Kuusinen. Også Thøger Thøgersen skiftet side fra DKP og over til Enhedspartiet etter et møte med Kuusinen i Moskva. Spørsmålet var da hvilket av partiene som skulle bli rettmessig Komintern-seksjon i Danmark. Man kan bare spekulere i hva som lå bak Kuusinenes bemerkelsesverdige overtalelsesevner.

Et annet aspekt som det kan være verdt å feste seg ved, er det økonomiske. Mange medlemsseksjoner fikk overført store summer i økonomisk støtte fra Komintern.⁵⁵ Både partienes kontorhold og reisevirksomhet var avhengig av disse økonomiske bidragene. Også enkeltmedlemmer fremstod som økonomisk avhengig av Komintern. Et eksempel på dette var Aage Jørgensen og Niels Johnsen som satt isfaste i Tallin våren 1922 og derfra telegraferte til Moskva etter penger til livets opphold. Jørgensen skriver i et brev den 25. mars 1922 til Allan Wallenius i Moskva om situasjonen

“Straks efter Ankomst for omtrent 2 uger siden telegraferte Kominterns hvervende representant Tjetujeff til Piatnitki om penge til vort ophold og han har telegrafert 2-3 gange senere. Endnu i Formiddags var der ikke kommet nogetsomhelst svar fra Moskva. Vi har i den forløbne Tid af Tjetujeff faaet udbetalt i alt 300 Mark =(35 kr) hver. Dette dækker imidlertid kun ca. HælfTEN af Hyren for Rummene, saa du forstaaer, at vor økonomiske Stilling er svær.”⁵⁶

Det vil i den forbindelse være betimelig å spørre hvor fritt og uavhengig det var mulig for det enkelte medlem å forholde seg til de politiske direktivene som kom fra Komintern.

Så lenge embargoen av Sovjet-Russland varte, var det vanskelig å reise både til og fra landet på møter. Ofte måtte de utenlandske

delegatene oppholde seg i flere måneder i Moskva før det åpnet seg en transportvei over grensen. I disse situasjonene dekket Komintern de økonomiske omkostninger som den enkelte hadde ved sitt opphold i Moskva. Komintern støttet også i flere tilfeller partirepresentantens familie hjemme i Skandinavia. Det er ikke usansynlig at dette har påvirket opposisjonslysten.

Variasjoner i Kominterns handlemåte overfor partiene

Trass i de mange likheter var det også forskjeller i Kominterns handlemåte overfor de skandinaviske kommunistpartiene. Komintern opptrådte f.eks. tidlig hardhendt overfor DKP i forbindelse med kuppet i 1922. I tilfellet DNA og til dels SKP synes Komintern imidlertid å være fanget mellom to ulike målsetninger, på den ene side ønsket om "rene" kommunistpartier som levde opp til Moskva-tesene, og på den annen ønsket om å bevare betydningsfulle medlemspartier som samtidig var masseorganisasjoner i sine respektive land.

Det kan synes som om Komintern, istedetfor å sette hardt mot hardt overfor DNA, heller ønsket å vente og dermed håpe på at DNA ville implementere Moskva-tesene over tid. Da dét viste seg ikke å skje, prøvde Komintern istedet å beholde DNA som medlem og alliere seg med den mest Komintern-lojale fraksjon i partiet for å hjelpe denne til å overta makten. Et brudd mellom Internasjonalen og partiet skulle derved unngås. Dette var en strategi som også ble iverksatt for å bekjempe Höglund-fløyen i SKP.

Det kan virke som om Komintern vaklet til det siste i sitt syn på DNA. Dette understøttes av at Kominterns utsending til landsmøtet i 1923 hvor splittelsen fant sted, Edwin Höernle, reiste fra Moskva med beskjed om å få DNA til å bli i folden. Et par dager senere ankom DNA-medlemmet Arvid G. Hansen til Norge med instruks om å stille partiet overfor et ultimatum. Etter dette ombestemte Komintern seg ennå en gang, men beskjeden om å trekke ultimatumet nådde altså ikke frem.

I 1922 hadde Komintern tatt forholdvis lett på Höglund-fløyen i SKP, da denne blant annet hadde motsatt seg å opprette en illegal organisasjon. I forbindelse med partistridighetene i 1924, vaklet Komintern imidlertid ikke. Ved denne anledning visste ledelsen i Komintern hva den ville og gikk aktivt inn og arbeidet for å fjerne Höglund-fløyen fra makten i SKP, noe som medførte en splittelse av partiet. Etter splittelsen av DNA og opprettelsen av NKP i 1923 hadde Komintern tilsynelatende valgt linje og bestemt seg for å sette partienes lojalitet foran deres størrelse. Den skiftende kurs kan også ha sin bakgrunn i maktkamper internt i Kominterns organisasjonsapparat, mellom ledende medlemmer som Sinovjev, Kuusinen, Bucharin og Radek.

Kommunistpartienes handlingsrom

Til tross for stram kontroll og styring fra Komintern, hadde likevel de skandinaviske kommunistpartier et visst selvstendig handlingsrom. Handlingsrommet varierte imidlertid fra parti til parti og over tid.

Begivenhetene rundt DNA viser at Komintern forsøkte med diplomati og at den maktpolitikk som den demokratiske sentralisme tillot, hadde sine begrensninger. I siste instans bygget Komintern på frivillig tilslutning fra medlemspartiene, og Komintern rådet i liten grad over sanksjonsmuligheter hvis et parti bestemte seg for å tre ut av Internasjonalen. Til gjengjeld gjorde den tiltrekningskraft som den russiske revolusjon hadde på menige partimedlemmer verden over de første årene, det vanskelig for partiene å tre ut av Internasjonalen.

DNA fikk stort spillerom fordi partiet var en stor og viktig seksjon som Komintern nødvendig ville miste. Partiets trussel om utmeldelse fungerte i dette tilfelle som ris bak speilet for Komintern. I mange situasjoner gjorde DNA som partiet ville, trass i stadige henvendelser fra Komintern om endring av parti- og avisnavn, innføring av individuelt medlemskap etc. På et vis kan man argumentere for at

Moskva-tesene aldri ble vedtatt av DNA fordi partiet la inn så mange forbehold ved tilslutning til tesene på landsmøtet i 1921.⁵⁷

Spesielt når ledelsen i det enkelte nasjonale parti opptrådte samlet, kunne partiene tilta seg handlingsrom. I disse tilfellene hadde EKKI tross alt begrensede midler. Dette viste seg i flere enkeltsaker, ikke minst i DNA. For eksempel forsøkte Komintern å få DNA til å oppløse studentgruppen Mot Dag. Resultatet ble kun at gruppens leder, Erling Falk, nedla sitt verv i EKKI. Mot Dag bestod som gruppe innen partiet. Det lykkes heller ikke å fjerne uønskede personer fra partipressen. Også SKP hadde et visst handlingsrom så lenge EKKI respekterte flertallsmeningen. For eksempel ble ikke Kata Dahlströms foredragsvirksomhet om religion stoppet.

Ressurssituasjonen i Komintern begrenset tilsynelatende også hvor effektivt Internasjonalen kunne utnytte sine maktmidler. Spørsmålet om DKP og det danske Socialdemokratiets nedrustningsforslag i 1922 fant Komintern tilsynelatende ikke å kunne prioritere. Denne mangelen på instruksjoner fra EKKI, gav DKP rom til å avgjøre saken selv. Resultatet ble at et flertall i hovedbestyrelsen vedtok å gå offentlig ut med støtte til nedrustningsforslaget, noe Komintern senere viste seg å være sterkt i mot.

Samarbeid mellom partiene

Samarbeid var også en måte for partiene til å skaffe seg handlingsrom vis à vis Komintern og denne undersøkelsen har avdekket flere tilløp til samarbeid mellom partiene, og dette inngikk blant annet som et element i fløyenes kamp for og mot Komintern. Deler av partiene synes også å mene at de stod sterkere overfor Komintern dersom de stod samlet.

Det er imidlertid en kjennsgjerning at det ikke ble etablert formelle samarbeidsorganer i Skandinavia som var levedyktige over tid. Ledende skikkelser i de skandinaviske kommunistpartiene som var skeptiske til Komintern dannet derimot et uformelt nettverk der

de støttet hverandre. Tranmæl-fløyen, Höglund-fløyen, Sigvald Hellberg og Ernst Christiansen med flere hadde personlige kontakter seg i mellom på samme måte som Oscar Samuelson, Aage Jørgensen og Arvid G. Hansen hadde til Allan Wallenius og Otto W. Kuusinen. Samarbeidet måtte imidlertid foregå i det skjulte fordi det var påbud om at all kontakt mellom seksjonene skulle gå via Moskva og på grunn av forbudet mot fraksjonering. Vi vet derfor lite om hvilke konkrete planer som Komintern-skeptikerne la.

Det finnes imidlertid flere tegn på at koordinering fant sted. Blant annet var det trolig tale om samarbeid, da SKP som eneste delegasjon på EKKIs tredje utvidede plenum i 1923 støttet et forslag fra DNA om endring av Kominterns statutter slik at nasjonale kongresser ble avholdt før Kominterns verdenskongresser. DNA og SKP sto også sammen på tredje utvidede plenum om å kritisere sentralismen i Komintern som de mente kunne medføre en tilintetgjørelse av de nasjonale partiene. Deres sosialdemokratiske bakgrunn spilte trolig en rolle når det gjaldt deres skepsis mot sentralismen i Komintern. Höglund-fløyen i SKP fikk også støtte fra flertallet i DNA, som i september 1923 vedtok å avvise Kominterns resolusjon i religionsspørsmålet. Sigvald Hellberg og andre i DKP mottok også støtte fra DNA og SKP, blant annet fra Frederik Ström under behandlingen av partisplittelsen på den skandinaviske konferanse i april 1922.

Mulige årsaksforklaringer på konflikten mellom Komintern og de skandinaviske kommunistpartiene

Et viktig element for å forstå forholdet mellom Komintern og de skandinaviske medlemsseksjoner, er den forskjelligartede virkelighet som de russiske bolsjeviker og de skandinaviske venstreradikale hadde levet og arbeidet under de første tiår av det 20. århundrede.

For eksempel var tanken om et illegalt partiapparat naturlig for de russiske og til dels de

finske kommunister som lenge hadde måttet arbeide under jorden eller hadde gått i eksil. Dette fremgår blant annet av følgende uttalelse som russeren Kamenev kom med ved Kominterns dannelse:

“Komintern skal være den internationale borgerkrigs kamporganisation! Komintern skal være den militære generalstab, lederen af den væpne- de kamp for kommunismen.”⁵⁸

De skandinaviske kommunistpartier var derimot dannet på en bølge av anti-militaristiske holdninger.

At Internasjonals ledere manglet kjennskap til samfunnssituasjonen i et parlamentarisk demokrati, kan altså ses som en av årsakene til de mange konflikter mellom Komintern og de skandinaviske medlemspartier. Frederik Ström fra SKP antyder dette i sin dagbok idet han gir en karakteristik av Kominterns president Sinovjev:

“Han har som Internationalens ledare begått fruktansvärda felgrepp, beroende på bristande kännedom om Västerlandets arbetarepsykologi och på en total avsaknad av politisk smidighet och diplomatisk skicklighet.”⁵⁹

I spørsmålet om religion, anti-militarisme og faglig organisering som opptok henholdsvis, SKP, DKP og DNA stod Komintern mot en eller flere av de skandinaviske seksjoner. Når det gjelder religion er det nettopp mulig å se debatten som et uttrykk for at de skandinaviske representantene og ledelsen i Komintern snakket utfra forskjellig erfaringsbakgrunn angående religionens rolle og betydning i deres respektive hjemland. I Russland hadde den russisk-ortodokse kirken vært en sterk motstander av bolsjevikene og stått på tsarens side. SUKP så derfor kirken som en rivaliserende makt innenfor den nye Sovjet-staten. I de skandinaviske land hadde ikke kirken samme sterke posisjon og ble ikke ansett for å ha politisk makt i samme utstrekning.

I Skandinavia fantes også en rekke såkalte motbevegelser av religiøst tilsnitt.⁶⁰ Höglund

var vokst opp i det man kan kalle den religiøse motkulturen og han mente at man ikke måtte støte fra seg alliansepartnere med religiøs overbevisning. Tranmæl representerte avholdsbevegelsen og var også godt kjent med kristendommens betydning i randområdene. Disse to ledet an i sine respektive partier og vendte seg mot det de oppfattet som detaljstyring fra Kominterns side. Begge ønsket stor grad av nasjonal autonomi, nettopp for å kunne ta hensyn til de særtrekk som kjenne-tegnet de samfunn hvor de skulle søke støtte for sin politikk.

Utviklingen i forholdet mellom Komintern og de skandinaviske kommunistpartiene over tid

Det er karakteristisk at de politiske kursendringene som Komintern foretok i forbindelse med enhetsfront-politikken, ble besluttet på initiativ fra den aller øverste ledelse. Samtidig ble det ført streng kontroll med at kursendringene ble fulgt opp av medlemspartiene. Vedtakene i tilknytning til enhetsfront-parolen førte med andre ord ikke til forandringer på det organisatoriske plan i Komintern.

Kominterns prinsipper for organisering stod fast og forble, etter mitt syn, uendret gjennom hele perioden. Det vil si at Lenins prinsipp om den demokratiske sentralisme lå fast fra Kominterns stiftelseskongress og forble grunnlaget for Internasjonals organisasjonsstruktur og virkemåte. I løpet av perioden vedtok Kominterns organer nye maktbeføyelser som ytterligere styrket sentralismen.

Ser man overordnet på Kominterns utvikling i perioden 1919-24, må man kunne si at den på det organisatoriske plan bare gikk i én retning: EKKI tilegnet seg større og større myndighet vis à vis medlemspartiene, gjennom stadige sentraliserings-vedtak på Kominterns kongresser, og etterhvert som partisplittelser og utrenskninger utviklet seg, stod Komintern tilbake med rene og lojale kommunistpartier. Til gjengjeld hadde disse kun få medlemmer og begrenset politisk innflytelse i sine hjemland.

En empirisk gjennomgang gir ikke grunnlag for å si at medlemspartiene hadde vesentlig større selvbestemmelse i den første perioden etter at Komintern ble opprettet enn hva som senere ble tilfelle. Når Komintern fremstod som mer tilbakeholdende i en del konflikter med de skandinaviske kommunistpartier i begynnelsen av perioden, skyldtes ikke dette at Komintern endret sin organisatoriske ideologi som hele tiden var den demokratiske sentralisme, men snarere hadde dette strategiske og ressursmessige årsaker.

Noter

1. Komintern er den allmenne forkortelse for Den kommunistiske internasjonale som ble dannet i Russland 1919-1943. Formålet var å organisere et kommunistisk verdensparti med en seksjon i hvert land som skulle virke for verdensrevolusjonen. Organisasjonen ble stramt organisert etter den såkalte demokratiske sentralismes prinsipp med jernhard disiplin innad. Internasjonalen fikk etterhvert en rekke under- og sideorganisasjoner, bla. i form av en kommunistisk ungdomsinternasjonale (KUI) og en faglig internasjonale, forkortet Profintern. Etter annen verdenskrig fortsatte det internasjonale samarbeid mellom de kommunistiske partier gjennom et internasjonalt byrå i det sovjetiske kommunistparti, forkortet Kominform.
2. Artikkelen bygger på speciale i historie av Trine S. Jansen; Komintern og dannelsen av de skandinaviske kommunistpartier, Aarhus Universitet, forår 2000
3. Den annen internasjonale ble dannet i 1889 som en koalisjon av partier med reformistiske og revolusjonære holdninger. De viktigste medlemsorganisasjoner var de franske sosialister (SFIO) og de tyske sosialdemokrater (SPD). Annen internasjonale hadde ingen bindende disiplinære prosedyrer og programmer. Den fremstod derfor som løst organisert. Den annen internasjonale falt fra hverandre under første verdenskrig på spørsmålet om hvordan man skulle forholde seg til krigen. Flere av Internasjonalens ledere støttet nasjonal opprustning og krigsdeltakelse på hver sin kant, andre ytret seg sterkt imot denne tendensen. Dette gjaldt blant annet Det russiske bolsjevikparti.
4. Sitert etter *Moskvatesene. Retningslinjer for Den Kommunistiske Internasjonale. Vedtak ved den 3. Internationale 2. kongress i Petrograd-Moskva 20. juli til 7. august 1920. 2. utg. Kristiania 1920*
5. Det russiske statsarkiv for politisk og sosial historie; forkortet RGASPI, Fond 495 opis 174 list 4 dok. 71-72
6. EKKI er forkortelsen for Kominterns øverste organ mellom verdenskongressene. Forkortelsen stammer fra Kominterns offisielle språk som var tysk: EKKI = Executive Kommitè der Kommunistischen Internationale.
7. Marie Nielsen (1875-1951) medlem av Socialdemokratiets hovedbestyrelse fra 1916-18, hvorpå hun forlot partiet og var med på dannelsen av Socialistisk Arbejderparti (SAP). Fengslet mellom november 1918 og april 1920 for oppfordring til militærstreik. Aktiv i samlingsbestrebelsene mellom DVSP og FS. Ekskludert av DKP i 1929, bla. fordi hun ikke støttet en kampanje mot Trotskij, gjeninntrede 1932, endelig ekskludert 1936.
8. Otto Wilhelm Kuusinen (1881-1964) Finsk kommunist. Deltok i den russiske revolusjon i 1905. Medlem av den sovjet-vennlige finske regjering under vinterkrigen i 1918. Bekledte innflytelsesrike posisjoner innenfor Komintern, var bl.a. medlem av EKKI fra 1921-43. Lojal mot Stalin og den eneste av de kjente finske kommunister som unngikk utrenskningene som fulgte av de såkalte Moskva-prosessene på 1930-tallet. Medlem av det russiske kommunistpartis sentralkomite fra 1941 og til sin død.
9. Sigvald Hellberg (1890-1962) redaktør av Socialdemokratisk ungdomsforbund (SUFs) blad Fremad 1917-19. Medstifter av DVSP. Formann for DKP 1926-27. Gjeninntrede i Sosialdemokratiet 1930, senere formann for Københavns Borgerrepræsentation 1945-62.
10. Thøger Thøgersen (1885-1947) Formann for SAP 1918-19 og redaktør for Klassekampen til 1923. Fengslet flere ganger i forbindelse med spørsmålet om militærtjeneste. Formann for DKP 1928-30. Innstilt til eksklusjon 1931, men ble istedet sendt til Moskva hvorfra han returnerte 1936.
11. Sitert etter Jacobsen (1989) op. cit., side 53. Også kjent under navnet Blågårdsgade-partiet. DKP ble kalt Møntergade-partiet.
12. Aksel Larsen (1897-1972) Medlem av DKP i 1920. Fra 1925-29 elev ved den såkalte Lenin-skole i Moskva hvor kommunister fra hele verden skulle lære å bli ledere i deres hjemland. Medlem av Folketinget fra 1932 for DKP. Fastholdt en egen kurs for DKP under 1930-årenes utrenskninger i Sovjetunionen, men unngikk selv å bli utrensket. Arrestert av tyskerne 1942. Gjenopptok vervet som formann for DKP 1945 og ble medlem av regjeringen som minister uten portefølgje. Ubestridt leder av partiet frem til 1956 hvor hans tro på Sovjetunionen led et alvorlig knekk i forbindelse med den 20. partikongress og den påfølgende oppstand i Ungarn. Ekskludert av DKP 1956

hvoretter han startet Socialistisk Folkeparti (SF) og ble dets første formann.

13. Ernst Christiansen (1891-1974) Formann for SUF 1913-19. Formann for DVSP og senere DKP inntil 1926. Forlot DKP i 1927 og ble gjenoptatt i Socialdemokratiet 1930. Medarbeider i Socialdemokraten og medlem av landstinget 1947-53.

14. Niels Johnsen (1893-1931) Aktiv i FS. Fængslet 1918-19 pga. syndikalistenes såkaldte storm på Børsen. Medlem av redaksjonen i Arbejderbladet 1922-23. Forlot DKP 1930.

15. Komintern hadde i hele sin eksistens, og særlig i de tidlige år, en rekke underorganisasjoner og byråer som endret karakter og oppgaver i påvente av at Komintern fant en fastere organisasjonsform. En del kommunister som hadde flyktet etter at den sovjetvennlige regjering i Finland led nederlag i 1918, levde etterhvert i eksil i Russland og meldte seg til tjeneste hos Komintern. Disse fikk tidlig i oppgave å fungere som Kominterns kontaktpersoner overfor de skandinaviske partier på ulike måter. Dette var nøkkelposisjoner når det gjaldt å formidle informasjon mellom de skandinaviske partiene og Internasjonalsen. Den finske historiker Kimmo Rentola peker på at flere finner fikk en uforholdsmessig stor innflytelse innen Komintern simpelthen fordi de var i Moskva ved Internasjonalsens dannelse og kunne fungere som "oversettere" mellom bolsjevikene og vestlig kommunisme. Rentola, Kimmo; Finnish Communism, O. W. Kuusinen and Their two Native Countries i Kimmo Rentola & Tauno Saarela (red.): *Communism, National and International*, Helsinki 1998, side 160

16. Kullervo Manner (1880-1936) medlem av det finske sosialdemokratiske parti fra 1905. Partileder 1917-18 og leder for den revolusjonære finske regjering 1918. Ledende figur i det finske kommunistparti og innen Komintern på 1920-tallet. Ekskludert fra det finske kommunistparti og dømt til straffearbeid for anklager om trotskisme 1935.

17. Brevet er stilet til Barrenncy. Antas å være et dekknavn for Allan Wallenius. RGASPI, 495/ 174/ 112, dok 3.

Allan Wallenius (1890-1942) Medlem av det finske kommunistparti. Flyktet til Sverige etter nederlaget for den finske revolusjonære regjering. Utvist fra Sverige i 1921 for å ha blandet seg i innerrikspolitiske forhold og for ikke å ha gyldig oppholdstillatelse. Flyktet videre til Russland hvor han ble sentral i Kominterns arbeid overfor de skandinaviske kommunistpartier. Også han ble offer for Moskva-prosessene.

18. Gregorij Sinovjev (1883-1936) Nær venn og kollega av Lenin under deres felles eksil i Sveits før 1917. Ble Kominterns første president og en sentral figur innen organisasjonen i dens tidligste år. Ble imid-

lertid fjernet fra sin posisjon av Stalin i 1926. Dømt og henrettet under de såkalte Moskva-prosessene 1936. 19. RGASPI, 495/ 174/ 112, dok. 2-500 tosidig. O. W. K. står for Otto W. Kuusinen.

20. Olav Scheflo (1883-1943) Sjø- og postmann, senere journalist og redaktør for Social-Demokraten 1918-22. Deltok på Kominterns annen kongress, medlem av EKKI 1921-27. Med på dannelsen av Norges kommunistiske parti (NKP) 1923. Brøt imidlertid med kommunistene 1928 og gjeninntreide i Det norske arbeiderparti (DNA) 1929.

21. RGASPI, 495/ 174/ 109, dok. 1-2

22. Karl Zeth Höglund (1884-1956) brøt ut av Sveriges socialdemokratiske arbetarparti og dannet Sveriges socialdemokratiske Vänsterparti (SSV) 1917. Senere leder av Sverige kommunistiske parti (SKP). Førte en kurs hvor han forsøkte å tilpasse Kominterns beslutninger til svenske forhold. Ble derfor ekskludert av SKP 1924. Forsøkte da å danne et kommunistisk parti uavhengig av Komintern, men etter å ha mislyktes gjeninntreide han i SAP hvor han dog forble uten sentrale poster.

23. Frederik Ström (1880-1948) Partisekretær i SAP 1911-16. Støttet Zimmerwald-bevegelsen og var medstifter av SSV. Medlem av Riksdagen 1916-21. Generalsekretær i SKP 1921-24. Stod sammen med Höglund ved konfliktene mot Komintern. Gjeninntreide i SAP 1926.

24. Kata Dahlström (1858-1923) Medlem av SAP fra 1893. Første kvinne innvalgt i den sosialdemokratiske partiledelse. Støttet Zimmerwald-bevegelsen og også hun var medstifter av SSV og senere SKP. Sterk tilhenger av den russiske revolusjon frem til sin død.

25. Oscar Samuelson (1885-1947) En av hovedmotstanderne til Höglund-fløyen i SKP. Hadde gode kontakter innen Komintern, bl.a. Otto W. Kuusinen og Allan Wallenius.

26. Karl Kilbom (1885-1961) først medlem av det kommunistiske ungdomsforbundet. Stod mot Höglund i striden om forholdet til Komintern. Ble formann for SKP 1924. Forsøkte å få i stand en tilnærming til SAP på slutten av 1920-tallet. Avsatt som partileder ved et kupp 1929. Dannet da Socialistiska partiet (SP) hvorfra han ble ekskludert 1937 og fra da av utviklet SP seg i nazistisk retning.

27. Yrjö Sirola (1876-1936) Medlem av det finske sosialdemokrati 1903 og den finske revolusjonære regjering 1918. Medstifter av det finske kommunistiske parti i Moskva 1918. Medlem av Kominterns såkalte tyske språkgruppe som arbeidet bl.a. med Skandinavia og fra 1921 satt han i Kominterns kontrollkomisjon.

28. Nikolaj Bucharin (1888-1938) Ledende bolsjevik. Levde i eksil i Skandinavia på begynnelsen av forrige århundre. Sentral plassert i Kominterns ledelse fra

starten og organisasjonens faktiske leder mellom 1926-28. Ekskludert av det russiske kommunistparti 1929 som høyreavvikler. Returnerte til partiarbeid på midten av 1930-tallet, men ble henrettet som en fiende av folket i 1938.

29. RGASPI, 496/ 182/ 25, dok. 94 ff.

30. For mer om dette se Trine S. Jansen; Med Gud mot kapitalismen, i *Arbeiderhistorie* 2003, Oslo

31. RGASPI, 495/ 182/ 35, dok. 68-70.

32. RGASPI, 495/ 182/ 35, dok. 42-45

33. RGASPI, 495/ 182/ 35, dok. 46

34. Josephson (1976) er av den oppfattelse at det trolig har vært opptil fire representanter fra EKKI i Sverige i den aktuelle periode sommeren 1924. En av dem var Robert Stewart, en annen Hermann Remmele. En tredje person nevnes under navnet Alexander Nuorteva, men det er uklart om dette var et dekknavn. Josephson (1976) side 137-138

35. RGASPI, 495/ 182/ 35, dok 91

36. Karl Radek (1885-1939) Revolusjonær journalist av polsk opprinnelse. Spilte en viktig rolle innen Komintern og var spesialist i tyskspråkede saker. Fjernet fra Komintern 1924 som tilhenger av Trotskij. Fungerte likevel som rådgiver for Stalin i utenrikspolitiske saker på 1930-tallet inntil han ble arrestert 1937 og dømt til 10 år i fengsel hvor han døde.

37. Kyrre Grepp (1879-1922) startet en radikal studentforening. Ble formann for den såkalte "nye retning" som fikk makten i DNA 1918. Regnet for å være en dyktig strateg og brobygger.

38. Martin Tranmæl (1879-1967) Agitator og journalist. Hans base var den syndikalistisk inspirerte Fagopposisjonen av 1911. Med i den nye retning 1918. Redaktør av Social-Demokraten fra 1922 senere mangeårig maktfull partisekretær i DNA.

39. Ole O. Lian (1868-1943) maktfull LO-formann. Forsøkte å holde DNA samlet under striden om Moskva-tesene. Medlem av ledelsen for den såkalte Amsterdam-internasjonale (internasjonale for fagforeninger).

40. Bakgrunnen var at en Venstre-regjering i 1913 hadde lagt frem et forslag til lov om arbeidstvister. Dette innebar bla. at det ble opprettet et meklingsråd, en voldgiftsrett og en særdomstol kalt arbeidsretten.

41. Kominterns tredje verdenskongress vedtok parolen "Ut blant massene". Dette ble det første grunnlag for det som senere ble kalt parolen om *enhetsfront*. Kommunistene og sosialdemokrater skulle nå, trass i uoverenstemmelser, søke samarbeid i enkeltsaker mot den felles fienden; kapitalistene. Enhetsfront-strategien skulle gjennomføres "ovenfra" ved at Komintern og medlemspartiene tok direkte kontakt med ledelsen i de sosialdemokratiske partiene og innledte forhandlinger.

42. RGASPI 495/178/205, dok. 11-16

Åsmund Egge er inne på at det nettopp var denne type personopplysninger som Komintern bygde sin politikk overfor medlemsseksjonene på. Egge antyder også at Samuelsons positive syn på Tranmæl i denne forbindelse kan være noe av bakgrunnen for Kominterns relativt tålmodige holdning overfor DNA. Se Egge (1995) side 27

43. Arvid G. Hansen (1894-1966) Studerte folologi, men fullførte aldri studiene. Arbeidet fra 1915 innen arbeiderbevegelsen. Hadde en rekke ulike verv. Aktiv ved opprettelsen av NKP. Oppholdt seg i Moskva 1931-35.

44. RGASPI, 495/ 178/ 205, dok. 46-53. Brev av 1. oktober 1922 stilet til Kuusinen. Kopien av brevet i Komintern-arkivet er ikke underskrevet, men er trolig forfattet av Olav Scheflo eller Arvid G. Hansen som stod i nær kontakt med EKKI og da spesielt Otto W. Kuusinen.

45. RGASPI, 495/ 178/ 205, dok. 54-55. Brev fra Tranmæl til EKKI av 24. oktober 1922.

46. Erling Falk (1888-1940) redaktør og politiker. Reiste 1907 til USA og ble inspirert av den syndikalistiske organisasjon International Workers of the World (IWW). Vendte tilbake til Norge 1918 og tilsluttet seg DNA. Med utgangspunkt i den kommunistiske studentgruppen dannet han 1921 et tidsskrift ved navn "Mot Dag" og rundt dette organiserte han en radikal studentgruppe med samme navn. Gruppen tiltrakk seg mange ressurssterke personer og fikk mer innflytelse i norsk politikk på 1920- og 30-tallet enn medlemsmassen skulle tilsi. Utover på 1930-tallet ledet Falk Mot Dags forlagsvirksomhet, men han ble stadig mer svekket av sykdom og døde i eksil i Sverige under annen verdenskrig.

47. *Mot Dag* var navnet på både et tidsskrift og en gruppe studenter som hadde søkt tilknytning til DNA. Gruppen var bygd opp rundt en sterk leder. Gruppen bestod av intellektuelle, akademikere, kunstnere og forfattere. Gruppen talte aldri mer enn høyst 150 medlemmer. Spørsmålet om tidsskriftet og studentgruppen *Mot Dag* hadde lenge vært et stridsspørsmål mellom Det norske arbeiderparti og Komintern. Blant annet var det et sentralt tema i de resolusjoner som ble sendt fra Komintern til DNA i juni og september 1922. Det ser imidlertid ikke ut til at hverken Sinovjev eller de andre i Kominterns ledelse hadde lest tidsskriftet "Mot Dag" på dette tidspunkt. Dette fremgår av et brev fra Håkon Meyer av 19. januar 1923; jfr. RGASPI, F. 495, on. 178, vol. 206 (dok. 4 tosidig). Gruppen ble ekskludert av DNA 1925 og tilsluttet seg da NKP som de igjen forlot 1928.

48. Et forslag som gikk under navnet Kristiania-forslaget, etter hvor det var fremmet og først vant tilslutning.

49. RGASPI, 495/1/80, dok. 26

50. RGASPI, 495/ 161/104, dok 11 (finnes også i papirkopi i Arne Pettersens arkiv, boks A, Arbejderbevægelsens Arkiv og Bibliotek , Oslo – I det følgende anført som “AP”)
51. RGASPI 495/161/104, dok 6 og 7, AP
52. RGASPI 495/178/206, dok 63-65, AP
53. Bygger på Egge (1995) side 106-120 og RGASPI 495/18/171A, dok. 119 ff.
54. RGASPI, 495/ 182/ 125, dok 125
55. For mer om dette se bla. Thing, Morten (red.), *Guldet fra Moskva*, København 2002
56. RGASPI, 495/ 174/ 112, dok 2-200 tosidig
57. Jfr. eks. Langfeldt, op. cit., side 39 og 99-105
58. Sitert etter Nørgaard (1985) side 45
59. Sitert etter Höglund (1960) side 82
60. Til de såkalte motkulturene regnes i Norge lekmannsbevægelsen, avholdsbevægelsen og de som kjempet for nynorskens utbredelse. Furre (1993) side 40

Litteraturliste

- Björlin, Lars; Röd skandinavism i Komintern, SKP i kris och splittring 1924, i *Arbetarhistoria, Meddelande från Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek*, nr. 69, Årg. 18 1/1994
- Egge, Åsmund; *Komintern og krisen i Det norske arbeiderparti*, Oslo 1995
- Furre, Berge; *Norsk historie 1905-1990*, 2. opplag, Drammen 1993
- Höglund, Gunhild, *Moskva tur och retur*, Stockholm 1960
- Jacobsen, Kurt; *Mellem København og Moskva*, Viborg 1989
- Josephson, Erland F.; *SKP och Komintern 1921-1924*, Uppsala 1976
- Langfeldt, Knut; *Moskva-tesene i norsk politikk*, 2. opplag 1972
- Moskvatesene. *Retningslinjer for Den Kommunistiske Internasjonale. Vedtak ved den 3. Internationales 2. kongress i Petrograd-Moskva 20. juli til 7. august 1920*. 2. utg. Kristiania 1920
- Nørgaard, Erik; *Drømmen om verdensrevolutionen, Komintern og de revolutionære søfolk*, Lyngby 1985
- Rentola, Kimmo & Tauno Saarela (red.) *Communism, National and International*, Helsinki 1998
- Thing, Morten (red.), *Guldet fra Moskva, finansieringen af de nordiske kommunistpartier 1917-1990*, København 2001

Abstract

Trine S. Jansen: The Comintern and the formation of the Scandinavian Communist parties, *Arbejderhistorie* 3/2003, p. 20-44

The Comintern played a decisive role in connection with the formation of Communist parties in all three of the Scandinavian countries and in the development these parties went through in the period 1919-24. The manner in which the Comintern acted towards each of the parties had many common characteristics and the resources it used were the same. These similarities were a consequence of the fact that the Scandinavian parties were subjected to the same resolutions and the same centralised decision-making structure in the Comintern. The concept of power has a central place in this analysis.

If one takes an overall look at the development of the Comintern in the period 1919-24, it can be said that at an organisational level things went in just one direction: the ECCI assumed more and more authority over the member parties through a continuous flow of centralising resolutions passed by Comintern congresses, and as party splits and purging took place, the Comintern was left with pure and loyal Communist parties. On the other hand these parties had just a few members and limited political influence in their homeland.

An empirically based examination gives little reason to believe that the member parties had greater independence in the Comintern's early period following its establishment than in later years. That the Comintern appeared more reluctant to become involved in some of the conflicts in the Scandinavian Communist parties in the initial phase was not because its organisational ideology was different, as it was and remained democratic centralism, but rather that it was determined by reasons of strategy and resources.

Trine S. Jansen, arkivar

Arbejderbevægelsens Arkiv og Bibliotek i Oslo,

E-mail: trinejansen@ofir.dk